

rinde durulmuştur. Kâtib Çelebi eserin Kadı Hızır b. İlyâs'a ithaf edildiğini söyler (*Keşfü'z-zunûn*, I, 701). Bu zat Bistâmî gibi tahsilini Mısır'da yaptıktan sonra Bursa'ya yerleşen, orada müderrislik ve kadılık yapan Hızır Şah Efendi (ö. 853/1449) olabilir (Taşköprizâde, eş-Şekâ'îk, s. 95-96). 8. ed-Dürer fi'l-havâdiş ve's-siyer. Hz. Peygamber'in vefatından başlayarak 700 (1301) yılına kadar cereyan eden önemli olayların kronolojik olarak anlatıldığı bir tarih kitabıdır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 750-751). 9. *Nazmü's-sülûk fi tevârîhi'l-ḥulefâ ve'l-mülûk*. Hicretten başlayıp 806 (1404) yılına kadar vuku bulan başlıca tarihî olaylar hakkında kısa bilgiler ihtiva eder (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1963). 10. *Miftâhu esrârî's-sa'ade fi 'âlemi'l-gayb ve's-şehâde*. Allah'ın isimlerinin gizli anlamlarına dairdir. Bir mukaddime ile iki "kitab" ve bir hâtmeden meydana gelen eser 828'de (1425) telif edilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1759). 11. *Reşhu evvâkı'l-ḥikmeti'r-rabbâniyye fi şerhi evkâtî'l-lüm'ati'n-nûrâniyye*. Bünî'nin *hurûf* ve *havâs** ilmine dair *el-Lüm'a-tü'n-nûrâniyye* adlı eserinin şerhidir. Bu, Brockelmann'ın *Aurâq al-ḥikma ar-rabbâniya fi şarḥ al-lum'a an-nûrâniya* (Süleymaniye Ktp., Yenicami, nr. 785) adıyla kaydettiği (GAL, II, 300) eser olmalıdır. Müellif kendi ifadesine göre Bünî'nin *el-Lüm'a*'sını 807 (1405) yılında Mısır'da İzzeddin Muhammed b. Cemâa'dan okumuş, şerhi ise 841'de (1437) tamamlamıştır (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1566). 12. *el-Fevâ'idü's-seniyye*. Nevevî'nin *Tehzîbü'l-esmâ*' adlı eserinin telhisidir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 514). 13. *Kimyâ'ü's-sa'ade'ti'r-rabbâniyye ve simyâ'ü's-siyâdeti'r-rûḥâniyye*. Bünî'nin ilâhî isimlerin anlamlarına dair bir eserinin şerhi olup 820'de (1417) telif edilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1033). Kâtib Çelebi, Bistâmî'nin adı geçen eserlerinin dışında ayrıca çoğu *hurûf* ve *havâs* ilmine, tasavvuf, tıp ve tarih konularına dair otuza yakın eserini kaydeder (Türk ve dünya kütüphanelerindeki yazma nüshaları için bk. Brockelmann, GAL, II, 300-301; *Suppl.*, II, 323-324).

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, eş-Şekâ'îk, s. 46-47, 95-96; a.m.f., *Miftâhu's-sa'ade*, II, 591, 596; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 67-69; *Keşfü'z-zunûn*, I, 514, 701, 750-751; II, 1033, 1566, 1759, 1845, 1905, 1963; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 531-532; Brockelmann, GAL, II, 300-301; *Suppl.*, II, 323-324; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 91; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, V, 184-185; Babinger (Üçok), s. 18-20; M. Smith, "al-Bistâmî", *El²* (Fr.), I, 1286; Hamid Algar, "Bestâmî", *Elr*, IV, 182-183.

MUSTAFA ÇAĞRICI

BİSTÂMÎ, Ali b. Muhammed

(bk. MUSANNİFEK).

BİSTÂMÎ, Bayezid

(bk. BÂYEZİD-i BİSTÂMÎ).

BİSTÂMÎYYE

(البستامية)

Bayezid-i Bistâmî'ye

(ö. 234/848 [?])

nisbet edilen bir tarikat

(bk. BÂYEZİD-i BİSTÂMÎ).

BİŞR b. AMR

(bk. CÂRÜD b. MUALLA).

BİŞR b. ÂSİM

(بشر بن عاصم)

Bişr b. Âsım b. Abdillâh
el-MahzûmîHz. Ömer tarafından
Hevâzin kabilesine
zekât memuru olarak gönderilen
sahâbî.

Bazı kaynaklarda Bişr b. Âsım el-Mahzûmî'den başka bir de Bişr b. Âsım b. Süfyân es-Sekafî adlı bir sahâbîden söz edilerek Hz. Ömer'in bu ikincisini zekât memurluğuyla görevlendirdiği ileri sürülmüş ve bu iki isim birbirine karıştırılmıştır. Ancak İbn Hacer Bişr b. Âsım b. Süfyân'ın tebeü't-tâbiinden olduğunu kesin bir şekilde belirtmiş, zekât memuru olarak tayin edilen kişinin Bişr b. Âsım b. Abdullah olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Hz. Ömer Bişr'i Hevâzin kabilesine zekât memuru olarak tayin ettiği zaman Bişr bu göreve gitmekte ağır davrandı. Hz. Ömer ona görev mahalline niçin gitmediğini ve halifeye itaat etmenin gereğine inanıp inanmadığını sordu. Bişr halifeye itaat hususunda bir tereddüdü bulunmadığını, fakat Hz. Peygamber'den müslümanların herhangi bir işini üstlenen kişilerin kıyamet günü cehennem köprüsünde hesaba çekileceklerini, görevini iyi yapanların kurtulacağını, yapmayanların ise köprüden aşağı yetmiş yıl (harîf) boyunca yuvarlanacağını bizzat duyduğunu, bu sebeple verilen işi yapmakta tereddüt ettiğini söyledi. Halifelik yükünün ağırlığını bu vesileyle bir

kere daha hisseden Hz. Ömer fevkalâde üzüldü.

Bu olaydan başka hayatı hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Bişr'in nerede ve ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, II, 77; *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, II, 360; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 149; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 222; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 151.

İSMAİL L. ÇAKAN

BİŞR b. BERÂ

(بشر بن البراء)

Bişr b. el-Berâ' b. Ma'rûr
el-Ensârî el-Hazrecî
(ö. 7/628)

Sahâbî.

Medine'nin Hazrec kabilesi Selemeoğulları sülâlesine mensuptur. Hicretten önce müslüman oldu ve babası Berâ b. Ma'rûr ile birlikte İkinci Akabe Biatı'na katıldı (622). Hicretten sonra Hz. Peygamber onunla Vâkid b. Abdullah el-Leysî arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurdu. Daha sonra Bedir'de, ileri saflarda okçu olarak çarpıştığı Uhud'da, Hendek Gazvesi, Hudeybiye Musâlahası ve Hayber'in fethinde bulundu. Hz. Peygamber yahudilerin teslim olmasından sonra, Hayber'de birkaç gün kalmıştı. Bu sırada Sellâm b. Mişkem'in karısı olan Zeyneb bint Hâris adındaki yahudi kadını bir koyun keserek Hz. Peygamber'e ziyafet vermek isteğini bildirerek onu davet etti. Fakat asıl maksadı Resûl-i Ekrem'i zehirlemektir. Hz. Peygamber yanına Bişr b. Berâ'yı da alarak bu davete gitti. Ancak ilk lokmada yemeğe zehir karıştırıldığını anladı ve lokmasını yutmadan çıkardı. Bişr ise Hz. Peygamber'in huzurunda saygısızlık olur düşüncesiyle ağzına aldığı lokmayı zorla yuttu. Bazı rivayetlere göre hemen orada öldü; bir rivayete göre de zehirin tesiriyle bir yıl sonra vefat etti.

Hz. Peygamber müslüman olan her kabileye içlerinden birisini yeniden başkan tayin ederdi. Bişr'in mensup olduğu Benî Seleme kabilesinden bir heyet huzuruna geldiğinde de onlara başkanlarının kim olduğunu sormuş; onlardan, "Ced b. Kays'tır, ancak biraz cimricidir" cevabını alınca bu durumdan memnun kalmayan Hz. Peygamber, "Hangi hastalık vardır ki o, cimrilikten daha elem verici olsun! Hayır, sizin başkanınız Ced b.

Kays değil Bişr b. Berâ'dır" diyerek onu kabilesine başkan tayin etmiştir (Hâkim, III, 219-220).

BİBLİYOGRAFYA:

Vakıdî, *el-Megâzî*, I, 243, 296; II, 591, 678; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 103, 354; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 172; II, 107, 200, 202; III, 380, 570-571, 618; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1583-1584; III, 15; Taberânî, *el-Mu'cemû'l-kebrî*, Muşul 1984, II, 34-35, nr. 1199-1204; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 219-220; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 145-146; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 183; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 221; Nevevî, *Tehzîb*, I, 133-135; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 150; K. V. Zet-terstéen, "Bişr", *İA*, II, 655; W. 'Arafat, "Bişr b. al-Barâ", *EJ*² (Fr.), I, 1279.

ALİ YARDIM

BİŞR b. GÂNİM

(bk. EBÜ GÂNİM).

BİŞR b. GİYÂS

(بشر بن غياث)

Ebû Abdırrahmân Bişr b. Gıyâs
b. Ebî Kerîme el-Merîsî el-Bağdâdî
(ö. 218/833)

Cehmiyye ile Mürcie'nin
görüşlerini benimseyen kelâmcı ve
Hanefî fakihi.

Doğum tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemektedir. Seksen yaşlarında vefat ettiğine ve Ebû Hanîfe'nin (ö. 150/767) öğrencisi olduğuna dair rivayetler doğru kabul edilirse 140 (757) yılından önce doğduğunu söylemek mümkündür. Kûfe'de veya Bağdat'ta doğmuş olması muhtemeldir. Soyu Hz. Ömer'in kardeşi Zeyd b. Hattâb'ın âzâtlı kölelerinden birine dayanır. Bir rivayete göre ailesi Mısır'daki Asvân ile Nûbe arasında bulunan Meris köyünden, diğer bir rivayete göre ise Bağdat yakınlarındaki Derbû'l-Merîsî adını taşıyan bir bölgeden geldiği için Merîsî nisbesiyle anılmıştır. Hayatının ilk yıllarını Kûfe'de geçirdi ve tahsiline Ebû Hanîfe'nin derslerine devam etmekle başladı. Hocasının vefatından sonra Ebû Yûsuf'un derslerine devam etti. Hammâd b. Seleme ve Süf-yân b. Uyeyne'den hadis okuyup rivayet etti (Hatîb, VII, 56). Hocası Ebû Yûsuf'un muhalefetine rağmen kelâm tahsiline başladı. Bu ilmi kimden ve ne zaman okuduğu kaynaklarda açıkça belirtilmemekle birlikte Basralı muhaddis Hammâd b. Zeyd'in (ö. 179/795) Bişr'i itikadî görüşlerinden ötürü tekfir etmesinden anlaşıldığına göre genç yaşta bu

ilimle uğraşmaya başlamış ve bu dalda kısa zamanda şöhret kazanmıştı. Basra, Mekke ve Medine'ye seyahatler yaptı. Muhtemelen Hârûnürreşid zamanında Bağdat'a gitti. Bu sırada Bağdat'a gelen İmam Şâfiî ile görüşüp fikhî konularda onunla bilgi alışverişinde bulundu, itikadî ve fikhî meselelerde münakaşalar yaparak kendisinden rivayette bulunanlar arasına girdi (Beyhakî, I, 229, 399-400). İlk defa Cehm b. Safvân'ın ortaya attığı *halku'l-Kur'an** görüşünü hararetle savunup yaymaya çalıştığı için Hârûnürreşid tarafından takibata uğratıldı ve ölümle tehdit edildi. Bundan dolayı halifenin ölüm tarihi olan 193 (809) yılına kadar geçen uzun süre içerisinde saklanmaya mecbur kaldı. Aynı durum Halife Emîn zamanında da devam etti. Ancak Me'mûn'un halife olmasıyla itibarlı bir mevkiye yükselerek ona danışmanlık yapmaya başladı. Me'mûn'un huzurunda birçok âlimle itikadî ve ilmî münazaralar yaptı. Abdülazîz b. Yahyâ el-Kinânî el-Mekkî, Muhammed b. Mukâtil er-Râzî, Ca'fer b. Mübeşşir, Ebû'l-Hüzeyl el-Allâf, Sümâme b. Eşres, Ali b. Heysem bunlardan bazılarıdır. Halifenin nüfuzundan faydalanarak *halku'l-Kur'an* görüşünü devletin resmî mezhebi haline getirmeye çalıştı ve *mihne** devrinin ortaya çıkmasında büyük rol oynadı. Me'mûn'un amcası İbrâhim'in Bağdat'ı ele geçirdiği 201-203 yılları arasında hapsedildi. Me'mûn'a bağlı kuvvetlerin kumandanı Herseme, *halku'l-Kur'an* konusu öne sürülerek çıkarılan karışıklıklar sırasında bir müddet Bişr'i hapsedtiyse de daha sonra hapisten çıkmayı başardı ve ölümüne kadar halife nezdindeki itibarlı mevkiini korudu. Tarihçilerin çoğunlukla kabul ettiklerine göre 218 (833) yılında Bağdat'ta vefat etti. 216 ve 227'de öldüğünü rivayet edenler de vardır. Ebû'l-Yûsuf el-Pezdevî, Bişr'in *halku'l-Kur'an* konusunda Muhammed b. Mukâtil er-Râzî ile yaptığı münazara da yenik düştüğü için Me'mûn tarafından idam ettirildiğini kaydederse de (*Üşûlû'd-dîn*, s. 54) bunu halife ile Bişr arasındaki dostlukla bağdaştırmak oldukça güçtür. Zâhid ve âbid bir Hanefî fakihi olmasına rağmen cenaze namazına devrin Ehl-i sünnet âlimlerinin katılmadığı nakledilir (Hatîb, VII, 66).

Sünnî kaynaklar Bişr'in itikadî mezhebi konusunda farklı bilgiler kaydederek onu Cehmiyye, Mu'tezile, Cebriyye veya Mürcie'ye mensup bir âlim olarak gösterirlerse de Mu'tezile âlimlerini ta-

nıtın tabakat kitaplarında onun ismine rastlanmaz. Görüşlerinin çoğu Cehm b. Safvân'ın fikirleriyle benzerlik arzettiği için kaynakların büyük bir kısmı Bişr'i Cehmiyye'den kabul eder.

Sadece muhaliflerinin kitaplarından öğrenilebilen itikadî görüşlerini şöylece özetlemek mümkündür: Sonsuz ve sınırsız bir varlık olan Allah "şey" olmadığından dünyada da âhirette de duyu-larla idrak edilemez. O gökte değil her yerdedir. Sıfatları zâtından ayrı olup hâdistir. Allah sadece ilim, kudret, irade ve halk sıfatlarıyla nitelendirilebilir. Sem', basar ve kelâm sıfatları ise O'na nisbet edilemez. Allah'ın bir şeyi işitmesi ve görmesi onu bilmesi demektir. Harflerin oluşturduğu lafızlardan ibaret olan Kur'an mahlûktur. İrade sıfatı zâtî ve fiilî olmak üzere ikiye ayrılır. Fiilî irade itaatı emretmesi anlamında olup ilâhî fiillerde câridir. Zâtî irade, ilâhî fiillerle kulların fiilleri dışında kalan her şeye sâ-mildir. Kulların fiillerini yaratan Allah'tır, bunların meydana gelişinde kulların hiçbir tesiri yoktur. Sorumluluğun kaynağını teşkil eden *istitâat** fiille beraberdir. Vech, yed, kadem vb. haberî sıfatlar cûzi anlam taşıdıklarından te'vil edilmelidir. Âhirette Allah'ın görülmesi gözün idrakıyla ilgili bir olay olmayıp O'nun varlığı hakkında kesin bilgi sahibi olma anlamındadır (Buhârî, s. 121, 125; Dârimî, s. 359-363; Eş'arî, s. 515; İbn Hazm, III, 31, 81; Pezdevî, s. 116, 131, 252).

Hz. Peygamber zamanında yazıya geçirilmeyen ve uydurma birçok rivayetlerle karışan hadis literatürüne dayanarak belirlenmiş olan kabir azabı, Münker ve Nekir meleklerinin sorgulaması, mîzan ve sıratın mevcudiyeti gibi konulardaki itikadî inançlara güvenilmez; cennet ve cehennemin de şu anda yaratılmış olduğu söylenemez (Hatîb, VII, 58-66).

İman kalp ile tasdikten ibarettir, dil ile ikrar da bir tür tasdiktir. Amel ise imanın aslî unsurlarından değildir. Bundan dolayı büyük günah işleyen her mümin sonunda cennete girecektir. Zerre miktarı hayır işleyen kimse bunun karşılığını göreceğine göre (bk. ez-Zilzâl 99/7) kelime-i şehâdeti benimseyenin de bunun karşılığını görmesi gerekir. Küçük günahlar, Mu'tezile'nin iddia ettiği gibi büyüklerinden kaçınmakla affedilmez, ancak iyilik (hasenât) yapmakla bağışlanır. Esasen günahı büyük ve küçük diye kısımlara ayırmak doğru değildir, kulu Allah'a karşı âsi yapan her fiil büyük günahdır (Eş'arî, s. 143, 149). Kûfür ise bir